

NEDERLAND- WATERLAND

D. VEENSTRA, BUITENPOST

De watersnoodramp van 1953 trof grote delen van Zeeland, Zuid-Holland en West-Brabant. Om zo'n ramp voortaan te voorkomen werd het Deltaplan uitgevoerd. Als gevolg van de wateroverlast van de grote rivieren is nu ook een Deltaplan voor het rivierengebied in uitvoering.

Het lijkt er daardoor op dat water onze vijand is, maar het tegendeel is waar. Dankzij de Noordzee werd ons land een zeevarende natie en bloeide de handel. Rotterdam werd een haven van wereldformaat en ook het economisch poldermodel danken we eraan. Bovendien biedt het water in ons land veel mogelijkheden tot recreatie; ook dat is een belangrijke bedrijfstak geworden.

Ondanks de belangrijke economische voordelen zien velen water toch vooral als een vijand¹.

WATERSCHAPPEN IN SOORTEN

De term 'waterschap' is niet eenduidig. In bepaalde delen van het land bestaan enkele doorgaans grote hoogheemraadschappen, terwijl in het Gelderse rivierengebied een aantal polderdistricten de waterschapstaak vervult. Verder zijn er dan nog de zuiveringschappen. Die bestaan nog niet zo lang, zoals blijkt uit een frankeerstempel uit 1980 van het zuiveringsschap West-Overijssel te Zwolle (afbeelding 1). Twee gestileerde futen vormen de ondergrond voor de tekst 10 jaar ZWO.

Zuiveringsschappen concentreren zich op de waterkwaliteit. Een beetje een 'buitenbeentje' is het wegschap Walcheren (afbeelding 2) in Middelburg dat het frankeerstempel (FR17439) gebruikt. Frankeerstempels zijn vrijwel het enige filatelistische materiaal dat kan worden gebruikt

om de taak van de waterschappen te belichten. Bij de waterbouwkundige postzegels van Nederland lag het accent tot dusver vooral op andere zaken, zoals landaanwinning en het Deltaplan. Gelukkig is er nog de serie van vierentwintig briefkaarten met het thema molens uit 1939, die een aantal poldermolens in beeld brengt².

Waterschappen zijn publieke bestuursorganen die geld nodig hebben om hun taken te vervullen. Door middel van heffingen of omslagen belasten de waterschappen de bewoners in hun gebied. De laatste jaren zijn deze bewoners ook in de waterschapsbesturen vertegenwoordigd, maar jarenlang waren de waterschappen bolwerken van uitsluitend boeren.

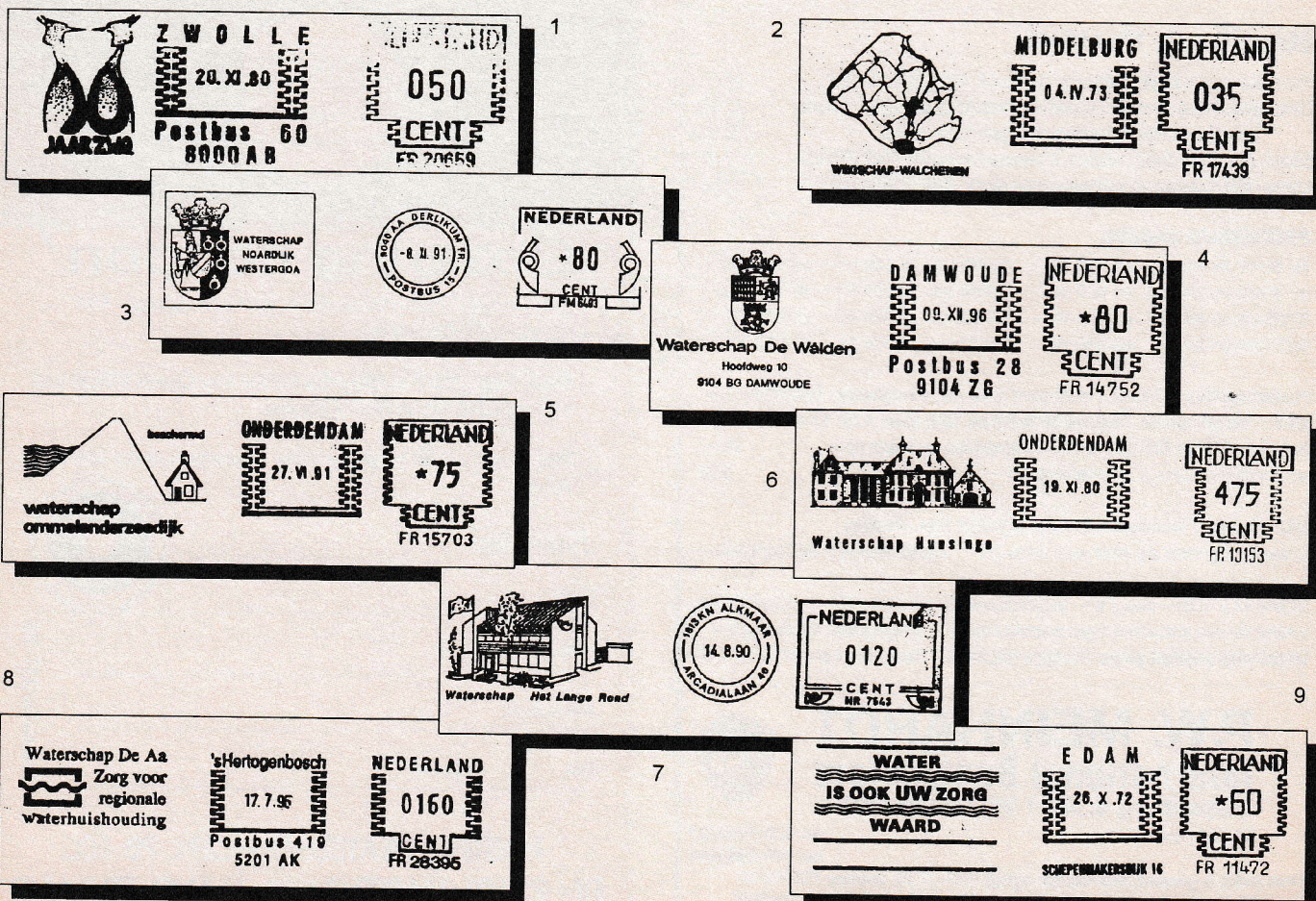
Jammer genoeg valt de opkomst bij de verkiezingen van waterschapsbesturen tegen; vandaar dat zes Zeeuwse waterschappen in 1994 een gezamenlijk frankeerstempel in de strijd wierpen. In het stempel steekt een stembiljet uit een stembus met daarnaast de tekst Waterschapsverkiezingen 2 maart 1994.

De laatste decennia zijn honderden waterschappen samengevoegd. Hoewel in het begin vooral de kleine waterschappen sneuvelden, zijn de laatste jaren ook heel wat (mede daardoor gevormde) grote waterschappen opgegaan in nog grotere water-

schappen. Deze ontwikkeling zien we nauwelijks in de frankeerstempels terug. In een stempel van het waterschap Eemstijvest te Scheemda lezen we *Waterschap Eemstijvest samenvoeging van Duurswold, Fivelingo en Oldamt* en een stempel van het waterschap Schouwen-Duiveland in Zierikzee vermeldt zijn naamswijziging: 1-1-96 *Waterschap Zeeuwse Eilanden*.

Het einde van deze schaalvergroting is overigens nog niet in zicht. Zo zijn er in Friesland bijvoorbeeld nu nog zes waterschappen, die wellicht in het begin van de volgende eeuw worden samengevoegd tot één.

De meeste frankeerstempels van de waterschappen laten een naam of wapen zien. De historische achtergrond van de wapens maakt zulke stemfels bruikbaar voor een verzameling heraldiek. In de frankeerstempels van de twee Friese waterschappen *Noardlik Westergoa* in Berlikum (afbeelding 3) en *De Wâlden* in Murmerwoude/Damwoude (afbeelding 4) staat een monnik met in één hand een schop. Monniken vervulden een belangrijke rol in de strijd tegen het water door de aanleg van dijken, inpolderingen en ontginningen³. Het grote belang van dijken ontlokte de dichter Busken Huet de uitspraak 'De Nederlanders houden meer

van hun dijken dan van hun kerken'. Uit de eenvoudige maar treffende afbeelding in het frankeerstempel van het waterschap Ommelanderzeedijk in Onderdendam (afbeelding 5) blijkt het levensbelang van goede (veilige) dijken.

Iets van de geschiedenis vinden we ook terug in stempels met afbeeldingen van waterschapshuizen, zoals dat van het waterschap Reiderzijlvest in Wedde. In het frankeerstempel van het waterschap Hunsingo in Onderdendam is de bestuurszetel van het waterschap - zelfs in twee versies - te zien (afbeelding 6). Het gebouw van het waterschap 'Het Lange Rond' in Alkmaar is moderner (afbeelding 7).

Ook frankeerstempels met alleen een naamsvermelding - al dan niet in combinatie met het wapen - kunnen aanwijzingen geven over de taken van een waterschap. Een paar voorbeelden: Hoogheemraadschap van de(n) Lekdijk Bovendams te Utrecht, De Dijk-ring Flakkee te Middelharnis, Hoogheemraadschap De Brabantse Bandijk te Steenbergen, het waterschap De Aangedijkte Landen en Wieringen (met kaartje) en het Polderdistrict Bommelerwaard boven de Meidijk. Deze stempels zijn door de (historische) naamsvermelding ook te gebruiken in stad- en streekverzamelingen.

HET WERK VAN DE WATERSCHAPPEN

Waterschappen doen veel meer dan alleen het regelen van de waterhuishouding in het agrarisch gebied. Ook de bescherming tegen het water van buitenaf, de *zeedefensie* en het bewaken van het waterpeil in de verschillende soorten watergangen in ons land horen tot hun taken. De zorg voor de waterkwaliteit is door de - soms ernstige - milieuverontreiniging steeds belangrijker geworden. Waterschappen dienen verschillende belangen: niet alleen die van de agrarische sector, het bedrijfsleven en de recreatie, maar ook die van het milieu, natuurbeheer en landschapschoon. Men spreekt dan ook over 'integraal waterbeheer'. Frankeerstempels brengen de verschillende aspecten van het werk van de waterschappen duidelijk in beeld. Ik heb ze verdeeld in de categorieën Algemeen, Combinaties, Schoon water en Diversen.

Algemeen

Sommige waterschappen zijn tientallen jaren geleden opgericht. Zo staat in een stempel van het waterschap De Aa in 's-Hertogenbosch de tekst *Waterschap De Aa 1922-1992 70 jaar waterbeheer*. Het waterschap Regge en Dinkel in Almelo is beduidend ouder, zoals we zien in een stempel met

de tekst *1884-1984 100 jaar*. De Dommel in Boxtel spant de kroon: in het jubileumstempel staat de tekst *130 jaar voor de waterhuishouding 1863-1993*. Dat stempel werd voraafgegaan door een stempel met de tekst *Een goede huishouding van het water is onze taak, voor nu en later!* Een stempel van het waterschap Vollenhove in Vollenhove is al wat moderner van snit: *Water perspectief voor leven en groei*. Deze tekst gaat vergezeld van een waterplant en een waterpeilmeter. Nog actueler is het stempel van het waterschap De Aa in 's-Hertogenbosch (afbeelding 8); dat laat de tekst *Zorg voor regionale waterhuishouding* zien. Het hoogheemraadschap van uitwaterende sluisen in Kennemerland en Westfriesland in Edam (afbeelding 9) voert al meer dan dertig jaar de slogan *Water is ook uw zorg waard* en het waterschap Roer en Overmaas in Sittard (afbeelding 10) drukt het nog wat sterker uit: *Waterbeheer ook in uw belang*.

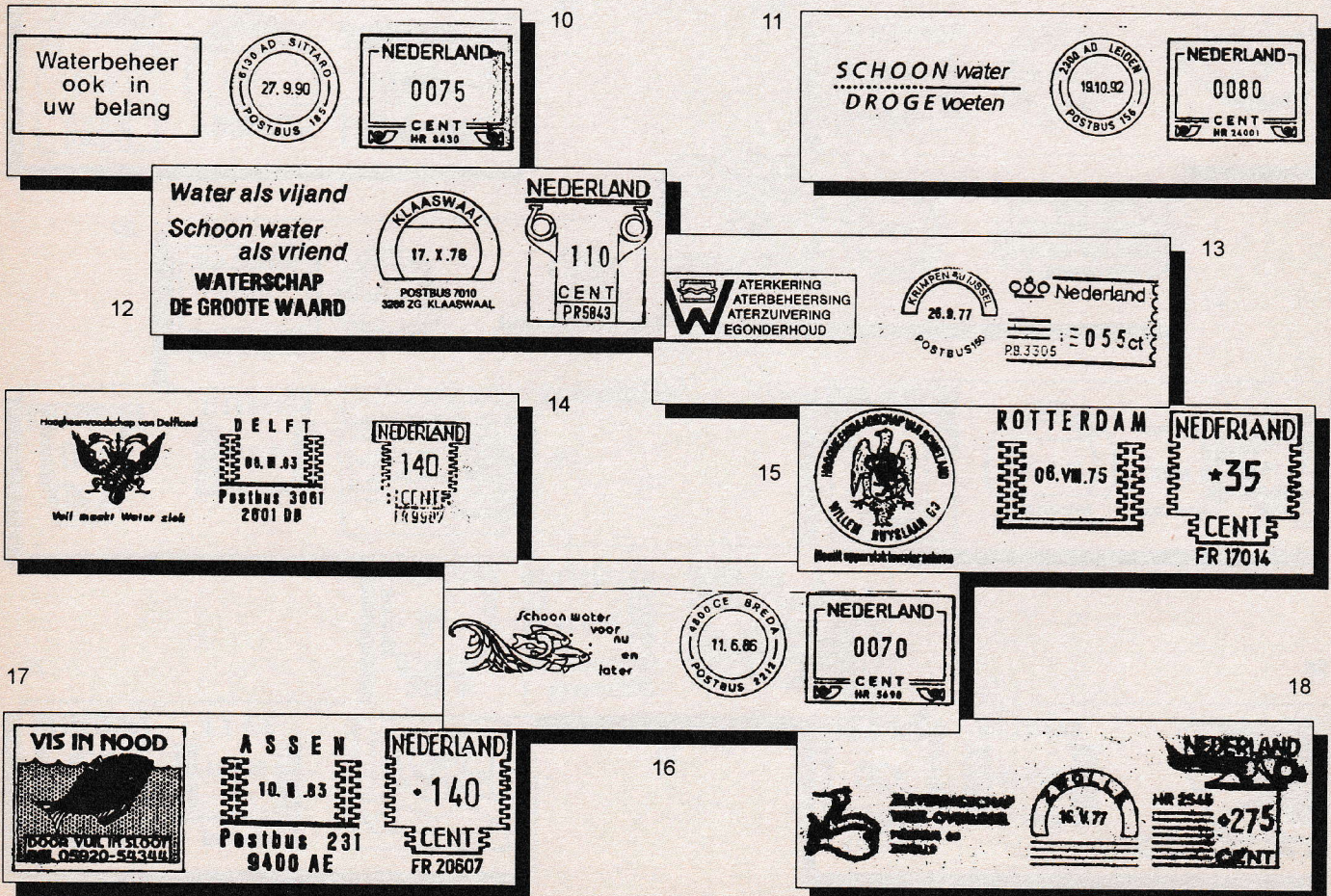
Combinaties

Het hoogheemraadschap van Rijnland in Leiden (afbeelding 11) vraagt de aandacht met de slogan *Schoon water - droge voeten*. In een frankeerstempel van het waterschap De Groote Waard in Klaaswaal (afbeelding 12) staat *Water als vijand - schoon water als vriend*. In een

meer recent stempel van dit waterschap worden de drie belangrijkste aandachtspunten in beeld gebracht: dijken, water en wegen. Het hoogheemraadschap van de Krimpenerwaard in Krimpen a/d IJssel (afbeelding 13) gebruikte vele jaren een stempel met de vier w's: *waterkering, waterbeheersing, waterzuivering en wegonderhoud*. In een stempel van recentere datum staan de taken waterkering, waterbeheersing en wegen in het logo.

Schoon water

Het milieu staat bij de waterschappen hoog in het vaandel. Waren de slogans in de jaren zeventig nogal algemeen van aard, in de jaren tachtig deden stempels over het milieu hun intrede. Twee Hollandse hoogheemraadschappen wijzen al vrij lang op het belang van schoon water. Delfland in Delft (afbeelding 14) doet dat met teksten als *Vuil maakt water ziek* en *Schoon water noodzaak!*, terwijl Schiedland in Rotterdam (afbeelding 15) koos voor *Houdt opperulakwater schoon*. Het hoogheemraadschap West-Brabant in Breda (afbeelding 16) laat een gestileerde golf en twee vissen vergezeld gaan van de tekst *Schoon water voor nu en later*. Het zuiveringsschap Drenthe in Assen (afbeelding 17) maakte een multifunctioneel stempel: *Vis in nood door vuil in*

sloot/ Bel 05920-54344. Jammer genoeg werd dit stempel vervangen door het meer neutrale Water – een kwestie van kwaliteit 05920-92666. Het zuiveringsschap West-Overijssel in Zwolle had jarenlang een 'doordenkertje'. In het tekstloze stempel waren slechts een gestileerde vis en een dito fuut te zien... (afbeelding 18). Het stempel werd in de jaren negentig vervangen door een exemplaar met de tekst *Schoon water... een levensbelang!*. Ook het stempel van het zuiveringsschap Amstel- en Gooiland in Hilversum zet ons aan het denken: een dichte (vuile) druppel en een open (schone) druppel brengen de taak van het zuiveringsschap in beeld.

In een stempel van het zuiveringsschap Oost-Gelderland (afbeelding 19) in Doetinchem gaat de tekst *Wakers over water* ook vergezeld van een vis. Het zuiveringsschap Rivierenland in Tiel houdt het bij *Zuiver water – ook uw belang!*. Het zuiveringsschap Veluwe in Apeldoorn (afbeelding 20) begon met de tekst *Schoon water – ons doel, uw belang*, die werd gevolgd door *Schoon water nu en later!*.

Thematische toppers zijn twee stempels van latere datum. In het ene wordt de tekst *Een was zonder fosfaat doet het water geen kwaad* omgeven door water, planten en een vis (afbeelding

21), in het andere (afbeelding 22) ondersteunt een closetpot met kruis de tekst *Speel geen verstoppertje – uw afvoer is géén vuilnisbak*. Een variant daarop werd gebruikt door het waterschap Noord- en Zuid-Beveland in Goes: *Schadelijke stoffen niet in de wc*.

Diversen

In het stempel van het waterschap De Grootte Waard te Klaaswaal (afbeelding 23) is de kop van een rat te zien en de tekst *Ratten niet lokken*. Mogelijk heeft het waterschap daarmee de vervuiling van het water op het oog, maar ratten – en dan vooral muskusratten – vormen vooral een ernstige bedreiging voor dijken en andere waterwerken, zoals eerder uitvoerig is beschreven in de rubriek Thematisch Panorama⁴. Een boodschap in de gebiedende wijs is te vinden in een stempel van het waterschap De Vier Noorder Koggen in Medemblik (afbeelding 24) uit de jaren zestig: *Betaalt uw lasten op tijd! Houdt uw sloten ruim!*.

Bij het reguleren van de waterstand spelen gemalen een belangrijke rol. In het stempel van het waterschap Fivelingo in Appingedam (afbeelding 25) is het gemaal *De Drie Delfzijen* te zien. Een stempel van het waterschap Noordwoude in Hazerswoude toont een instructieve tekening van een

gemaal. Een beetje een buitenbeentje – maar daarom niet minder leuk – is een stempel dat waarschijnlijk door de drie Hollandse hoogheemraadschappen is gebruikt. In dit stempel uit 1992 lezen we *Holland onder waterland Hoogheemraadschappen van Delfland, Rijnland en Schieland Floriade 10 april-10 oktober 1992*. Het waterschap Noord- en Zuid-Beveland in Goes denkt aan veilig verkeer. In het stempel staat een waarschuwingsbord met de tekst *Bietenooft slik*; het is een verwijzing naar slipgevaar ten gevolge van de aanwezigheid van Zeeuwse klei op de (landbouw)wegen in de periode van de bietenooft.

ONDERSTEUNING

De Unie van Waterschappen, een overkoepelend orgaan, maakte meer dan een halve eeuw gebruik van een technisch adviesbureau in Haarlem (afbeelding 26), waarbij alle waterschappen konden aankloppen voor technische ondersteuning. In het frankerestempel van dit bureau was de landkaart van Nederland opgenomen. Later nam een ingenieursbureau deze taak over. In Zeeland beschikte men jarenlang over een eigen dienst: de Technologische Dienst Zeeuwse Waterschappen, gevestigd in Hoek (afbeelding 27). In het stempel staat de leeuw uit het Zeeuwse

provinciewapen in het waterlogo.

Noten:

¹: Zie bijvoorbeeld de artikelenserie *Nederland en zijn strijd tegen het water* van wijlen mevrouw N. Roos't Hart in 'Philatelie' (jaargang 1972, pagina's 72-74, 132-135, 500-502 en 608-610). Deze reeks biedt uitgebreide achtergrondinformatie over het onderwerp Nederland-Waterland. De inhoud is ook een kwart eeuw later thematisch gezien nog bijzonder actueel.

²: Zie voor een specificatie bladzijde 39 van *Ten Geuzendams Catalogus van de Postwaardstukken van Nederland en Overzeese Rijksdelen*, 7e editie 1997, uitgegeven door de Nederlandse Vereniging van Poststukken- en Poststempelverzamelaars.

³: *Geschiedenis van Friesland*; Uitgeverij Laverman nv, Drachten (1968)

⁴: 'Thematisch panorama' van december 1993; onderdeel *De muskusrat: een lekkernij*, pagina 831

Verantwoording:

De auteur heeft gebruik kunnen maken van een inventarisatie ten behoeve van een catalogus van frankerestempels van waterschappen, opgesteld door de heer J.W. Jansma te Bilthoven, redacteur van de *Nieuwsbrief* van de Studieclub Frankeerestempels Gemeenten (SFG). De SFG heeft in 1997 besloten zijn studiegebied uit te breiden met andere overheidsgebieden. Er wordt begonnen met de deelgebieden 'Provincies' en 'Waterschappen'. Nadere informatie over de SFG: E.P. Valant, Europaweg Zuid 195, 6374 KK Landgraaf, telefoon 045-5314376.

